

ember érvényesüljön, s tehetségével az egész közösséget szolgálja. A közösség szempontjából úgy merül fel a kérdés: „adjunk utat a tehetségnek, hogy erejével és tudásával bennünket, az egész közösséget szolgálja”.

A tehetség elsősorban nem előzetes jogokat, hanem fokozottabb, nagyobb, több kötelességet jelent. Különleges jogok a tehetséggel legfeljebb csak annyiban járnak, amennyiben csak a fokozott kötelesség teljesítéséhez szükségesek. A szocialista társadalomban mindenkinek megvan a neki szánt, tehetségéhez mért feladata. E feladat minél jobb teljesítéséhez kell a tehetséget dédelgetnünk, támogatnunk.

KELENDI GYULÁNÉ

Budapest

Napközi otthonaink korszerűsítése

SZOCIALISTA közoktatáspolitikánk leszögezte, hogy az általános iskola szerves része, nélkülözhetetlen szervezeti egysége a *napközi otthon*. Statisztikai adatok vallanak arról, hogy iskoláink többsége ennek ellenére a napközi otthonba való felvételre vonatkozó jogos felvételi kérelmek nagy tömegét kénytelenek elutasítani. Ezek az elutasítások csak részben fejezik ki a társadalmi környezet *jogos igényei* és az iskolák *reális lehetőségei* között jelentkező egyre élesebb ellentmondásokat. Nem árulják el pl. azt, hogy nagyon sok iskola még így is csak kompromisszumokkal képes a legjobban rászoruló gyerekek felvételét biztosítani. Országszerte, de a fővárosban sem ritkák a *harmincat, esetenként a negyvenet is meghaladó* csoportlétszámok, bár hivatalos előírások maximálják az egy-egy csoportba felvehető tanulóknak mennyiségét. Évek óta úgy épülnek új iskolák, hogy a napközi otthoni csoportok elhelyezése már *a tervben sem szerepel*, a gyermekek étkeztetését pedig csak tantermekben, folyosókon, szükség-étkeztetőkhöz tudják biztosítani. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között feszültség keletkezik a hivatalos dokumentumokban megfogalmazott *nevelési feladatok* (Az ált. isk. nevelés és oktatás terve, Bp. 1978.) és a tényleges *nevelési eredmények* között is, a közvéleményben gyakran fogalmazódik meg, hogy napközi otthonaink szükséges rosszak, szürke gyermekmegőrző intézmények csupán. Ez jut kifejezésre abban a tényben is, hogy a felső tagozatban ugrásszerűen csökken a csoportok száma, noha a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek ekkor szorulóbban fokozottabban nevelői segítségre. Szembe kell néznünk azzal is, hogy mindezek hatására sok helyütt a napközi otthonokban találjuk a legtöbb képzés nélküli, nyugdíj előtt álló vagy éppen nyugdíjas *nevelőt*, akik nem is ismerik a napközi otthoni nevelés sajátos módszereit, követelményeit.

A helyzet nem rózsás. Nem véletlenül tűzte napirendre a Nótanács, az Úttörőszövetség, hogy a társadalom figyelmét a napközi otthonokra irányítja. Kétségtelen ugyanis, hogy az eredményes nevelés feltételrendszerén a *társadalmi környezet segítése nélkül* az iskolák önmagukban aligha tudnak változtatni. A kezdeményezés hatásai már is mutatkoznak, egyre több hírt kapunk arról, hogy *üzemek, politikai és társadalmi szervek*, szocialista brigádok aktív munkával járulnak hozzá a kedvezőbb napközi otthoni feltételek megteremtéséhez. Olyan mozgalom kibontakozásának lehetünk tanúi, amelyek új korszakot nyithatnak a napközi otthonok történetében, s ame-

lyeknek eredményei már is mutatkoznak pl. Nógrád, Borsod vagy Somogy megyékben.

AZ ELMÉLETBEN és az irányításban a napközi otthonok helyzete két egymással ellentétes nézet kialakulásához vezetett. Az *országos modell* két alapelv elfogadására épül.

a) Az egyre növekedő társadalmi igények kielégítésére *csak a hagyományos napközi otthonok* képesek. Káros lenne az erők megosztásával új lehetőségeket keresni ahelyett, hogy a kiváló eredményeket elérő napközi otthoni nevelők tapasztalatainak elemzésével az 1972. évi párthatározat szellemében a hagyományos keretek között keresnénk az új, modernebb, korszerűbb megoldásokat, módszereket. Nagy Péter, a Nemzeti Színház új igazgatója mondta programadó beszédében: „A modernség az újraforgalmazott hagyomány, nem pedig pillanatnyi divatok kiszolgálása” (vö.: Esti Hírlap, 1978. ápr. 7. 2. l.). Lényegében ezt fejezte ki az OM állásfoglalása is, amelyben az ún. iskolaotthonos osztályok létesítését az 1–2. osztályra korlátozta, mert eredményességüket a nevelési folyamat egésze szempontjából nem látta igazoltnak, kiterjesztésük pedig még tovább rontaná a napközi otthoni elhelyezésre vonatkozó társadalmi igények teljesítésének lehetőségeit.

b) Az országban – az említett megyéken kívül pl. Szegeden – rendkívül sok és értékes kezdeményezés született a napközi otthoni tevékenység korszerűsítésére. Csak ezek felhasználásával lehetséges előrelépünk annak érdekében, hogy a napközi otthonok valóban betölthessék a dolgozó szülők gyermekeinek életében az *otthon szerepet*, tehát segíthessék a tanulók önálló tanulását, s ezzel tanulmányi eredményeik javítását, aktív pihenésük és kulturált szórakozásuk igényének és szokásainak kialakítását.

Az országos modellel szemben az utóbbi években kialakult egy sajátos *fővárosi modell* is. Ez arra az alapelvre épült, hogy a hagyományos napközi otthonok képtelenek teljesíteni feladataikat, ezért lassú megszüntetésükkel új szervezeti formák kialakítása szükséges. Ebben a modellben először az ún. *iskolaotthonos osztályok* kerültek a középpontba. A rájuk vonatkozó kísérletek tudományos elemzését Galicza János Pedagógiai kísérletek Magyarországon című könyvében olvashatjuk. Később *klubfoglalkozások* szervezését állították előtérbe. Az erre vonatkozó „próbálkozásoknak” még nem készült el az elemzésük, annyi azonban már is kiderült, hogy:

a) bevezetésük ellentmond minden hivatalos dokumentum, köztük pénzügyi rendelkezésnek (pl. a 210-es nem ismer klubvezetői státust és órakedvezményt; a Rendtartás szakköreit kluboknak nevezve cseppfolyossá tették stb.);

b) ellenkezik azzal az elvvel, hogy a tanítási órákon kívüli foglalkozásoknak gazdája az iskolában az úttörőcsapat, hiszen annak szinte valamennyi funkcióját át kívánja venni a raj- és őrsi gyűlések szervezésén kívül;

c) felbontja a közösségi nevelés iskolai rendszerét, s ezzel növeli a hátrányos helyzetű gyermekek hátrányait, kivonja a közösség hatásából a veszélyeztetett gyermekek nem csekély számát.

Ezek után szinte természetesnek látszik, hogy a napközi otthoni vezető felügyelők sárospataki országos értekezlete (1978. március) egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a *hagyományos napközi otthonok feltételeinek javításában, tartalmának korszerűsítésében* látja a jövő útját.

A NEVELŐISKOLA programja leszögezi, hogy iskoláinkban a nevelés legfontosabb eszköze a tanítás-tanulás. Természetszerűleg következik ebből, hogy a korszerű napközi otthonok egyik legfontosabb feladata a *gyermekek önálló tanulásának megszervezése*. Lényeges ezzel kapcsolatban annak a felismerése, hogy a gyermeki önállóság nem jelentheti magukra hagyásukat. A napközi otthon azzal tudja legjob-

ban tehermentesíteni a dolgozó szülőket, ha tanulmányi nehézségeik leküzdéséhez szaktanári segítséget tud nyújtani. Ezért sürgeti programunk a szükséges mértékben a tanári korrepetálás megszervezését, de azt is, hogy a tanulók az „Együtt egymásért” úttörő akció gyakorlati megvalósításaként egymást is segítsék a tanulásban. Nem lehet eléggé hangsúlyozni azt sem, hogy az osztályokban dolgozó pedagógusoknak is milyen hasznos, ha a napköziben látogatnak. Ott ellenőrizhetik, nem méretezik-e túl a feladatokat. Hivatalosan valljuk, hogy egy általános iskolai tanulóknak 1/2–2 óra hosszát el kellene készülniük feladataikkal, a napköziben pedig néha azt tapasztaljuk, hogy ez az idő arra sem elegendő, hogy *írásbeli feladataikat* elkészítsék.

Nagyon sokat tehet a napközi otthon annak érdekében, hogy a gyermekek spontán kíváncsiságát *tudatos érdeklődéssé* fejlessze. A kettő között lényeges különbség, hogy míg a kíváncsiság csapongó, az érdeklődés határozott irányú, tartós beállítódás, amely áldozatok vállalása árán is eredmény elérésére ösztönzi a gyermeket. Ez az érdeklődés nélkülözhetetlen a tanulásban, de a játékban és a szórakozás minden fajtájában is. Ezekben megteremthetjük *a választás lehetőségét* a gyermekek számára, de egyéni választásukat kötelező érvényűnek kell tekintenünk, nem engedhetjük, hogy percről percre változtassák foglalkozásuk tárgyát.

A nevelőiskola a gyermekek nevelését állítja tevékenységének központjába. A nevelés feltételezi *a gyermekek megismerését*. Egy arab filozófus szerint: „Ahhoz, hogy megismerjünk valamit, négy kérdésre kell válaszolni: van-e az a valami? mi az? milyen az? miért van az?” (Nagyvilág, 1978:3. 355. l.). Érvényes ez a gyermekek megismerésére is, amely akkor eredményes, ha *az osztályfőnökök és a napközivezetők* kölcsönösen kicserélik egymással a gyermekre vonatkozó tapasztalataikat. Csak így juthatnak közelebb ahhoz, hogy a gyermek *aktuális viselkedését* (bizonyos helyzetben így vagy úgy viselkedik valamilyen okból) megkülönböztessék *viselkedési módjától* (a rá jellemző magatartási formától). Csak ez a közös megismerés teszi lehetővé annak felismerését, hogy az egyes gyermekekben milyen magukkal hozott szokásokat kell lebontani, és milyeneket kell kialakítani annak érdekében, hogy viselkedésük társadalmi érvényűvé és értékűvé váljék. Nem kevésbé fontos az sem, hogy szoros kapcsolat jöjjön létre *napközivezetők és rajvezetők és a csapatvezető között* is (A legtöbb napközi otthoni csoportban a gyermekek különböző osztályokba járnak, különböző rajok tagjai). Az általános iskola új nevelési és oktatási terve ilyen értelemben is hangsúlyozza *a nevelési koordinációt*.

Mindez feltételezi, hogy a napközi otthoni foglalkozásokat nagyobb céltudatosság, tervszerűség és szakszerűség jellemezze. A korszerűsítés igényli, hogy felszámoldjanak azok az éles különbségek, amelyek nemcsak iskolák és iskolák, de napközi otthoni *csaportok és csoportok* között is vannak. Elég gyakori, hogy ugyanabban az iskolában példaadóan dolgozó és munkáját pihenésnek tekintő hanyag napközivezetők dolgoznak egymás mellett. Az sem ritka, hogy jutalmazásai miatt az utóbbiak járnak köztük emelt fővel, és észrevétlenül alkotnak az előzőek.

A napközi otthonok az eddiginél nagyobb társadalmi segítségre szorulnak. Ez nemcsak az iskolák érdeke, hanem azoké az üzemeké, gazdaságoké, hivataloké is, amelyek dolgozóinak gyermekei veszik igénybe juttatásaikat. Erre vonatkozólag nagy várossal tekintünk a nőtanács megindított akciója elé. A társadalmi *környezet* segítése azonban csak akkor vezethet eredményekhez, ha maguk az iskolák is minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy *a kibontakozó nevelőiskolában a napközi otthonok is elfoglalbassák méltó helyüket*, betölthessék társadalmi szerepüket.

